

PÉNTEK-EPERJESI IBOLYA

Ökumenizmus a hittanoktatásban és oktatásban: avagy lehetőségek és kihívások a 21. században

Bevezetés

Napjainkban a társadalmi, illetve kulturális változások egyre inkább a másikkal való párbeszédre és nyitottságra hívják fel a figyelmet. Ez a szemlélet a vallási életben is teret nyit magának, így nemcsak a vallási közösségek közelednek egymás felé, hanem a vallásos nevelésben is megfigyelhető ez a jelenség. A hittanoktatás napjainkban sok esetben olyan közegben valósul meg, ahol ma különféle felekezeti háttérrel rendelkező gyermekek találkoznak, vagy maguk is eltérő felekezethez tartozó szülők gyermekei. A katechéta számára ezért is annyira fontos, hogy hogyan tudja megtalálni az arany középutat.

Az ökumené fogalma eredetileg „lakott földet" jelent. Az egyház története során több kezdeményezést is láthattunk arra, ahogy az egyháztestek, felekezetek közötti egységet keresték, illetve, hogy párbeszéd induljon meg közöttük. A kifejezés ennek a párbeszédnek a megnevezésévé vált. Pál apostol szavait jól alkalmazhatjuk erre a párbeszédre: *„Mert ahogyan a test egy, és sok tagja van, de a test valamennyi tagja, jóllehet sokan vannak, mégis egy test: úgy a Krisztus is. (…) Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai." (1Kor 12,12–14)*

Az idézett Ige közvetlenül a Krisztus testén belüli tagok és szolgálatok sokféleségéről beszél. Az ökumenikus gondolkodásban ugyanakkor arra is emlékeztethet, hogy Krisztus népének tagjai egymásra vannak utalva. A Krisztus testéhez tartozás lényege éppen az, hogy a különböző tagok együtt, egymást kiegészítve működnek.

Korunk ökumenikus törekvései esetében a különböző felekezeti hagyományok, de még a tanításbeli különbségek létezése sem jelenti azt, hogy ne tartoznánk ugyanahhoz a Krisztushoz. A hittanoktatásban ezért fontos szerepet kap az a felismerés, hogy a különbségek nem csupán elválaszthatnak, hanem gazdagíthatnak is bennünket. A hittanóra így nemcsak ismeretátadás, hanem olyan nevelési tér is lehet, ahol a gyermekek megtanulják a tiszteletteljes párbeszédet és az egymás iránti nyitottságot.

Ökumené a hittanoktatásban

Az ökumené kérdésével már a felsőbb évfolyamok tankönyveiben is találkozunk, ám a tanmenet egyelőre csak olvasmányként javasolja a feldolgozását. Mégis fontosnak tartom, hogy mélyebben foglalkozzunk ezzel a problémával. Egyrészt a gyermekek – főként az ifis korosztály – gyakran találkoznak különféle ifjúsági szervezetek közösségében más felekezethez tartozó fiatalokkal. Másrészt pedig saját életükben is találkoznak ezzel a témával, különösen akkor, ha más felekezeti hátterű vagy más típusú keresztény iskolába járnak, ahol eltérő hagyományokat, szokásokat és kifejezéseket figyelhetnek meg. Vagy csak gondoljunk a családi hátterükre: szüleik egyre gyakrabban vegyes házasságokban élnek, eltérő felekezethez tartoznak, és hol az egyik, hol a másik felekezet templomába járnak.

Ezek az élmények sok-sok kérdést vetnek fel a gyermekek számára. Gyakran tapasztalom hittanórákon, hogy kíváncsivá válnak egy másik felekezet szokásai iránt, vagy éppen ellenkezőleg: elítélik azt. Azt gondolom, hogy katechétaként fontos feladatunk, hogy segítsük őket eligazodni a különféle sajátosságok között, hogy megértsék mind a saját, mind pedig más felekezetek jellemzőit, és elfogadóvá váljanak mások hitének megélése iránt.

A gyakorlatban az alábbi eset szemlélteti ezt a legjobban: előfordult, hogy szülei házassága révén egy vegyes felekezetű családban (katolikus–református) élő gyermek, aki hozzám jár hittanra, rácsodálkozott bizonyos különbségekre. Nem értette például, miért nem énekli külön a református lelkipásztor az istentisztelet bizonyos részeit, míg a katolikus misében a pap énekelve vagy intonálva vezet egyes liturgikus szakaszokat. Elmagyaráztam neki, hogy ez a két felekezet eltérő hagyományaiból adódik. A református istentiszteleten a hangsúly az igehirdetésen, valamint a gyülekezet közös, közösségteremtő éneklésén van, amelyben a lelkész is részt vesz, míg a zenei szolgálatot a kántor irányítja. A liturgiai elemeknél azonban nincs meg a gyülekezettel folytatott, kötött énekes, párbeszédes forma. A római katolikus szertartásrendben ezzel szemben a pap által énekelt szövegek a mise hagyományos szerkezetéhez tartoznak, amelynek a pap és a közösség közötti párbeszéd fontos részét képezi. Ez a gyakorlat az ősi keresztény tradíciókat és a nyugati, ezen belül a gregorián örökséget viszi tovább.

Ez az eset is jól mutatja, milyen fontos a különböző felekezeti szokások megértése és tisztázása. Az ilyen beszélgetések segítenek a gyermekeknek megérteni, hogy a felekezeti különbségek nem teszik értékesebbé vagy értéktelenebbé a másik embert; ugyanakkor nem pusztán hagyománybeli, hanem valós teológiai és egyházértelmezési eltéréseket is jelentenek.

Véleményem szerint ez egyfajta lehetőség az ismeretek bővítésére, de a másik felekezet puszta ismeretszerzésen túl, a keresztyén testvér megértésének is lehetnek gyümölcsei. Pál apostol is a kölcsönös elfogadásra és szeretetre hív bennünket: *„Fogadjátok be tehát egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket az Isten dicsőségére.” (Róm 15,7)*

A magyar református hittanoktatás ökumenikus volta a tankönyvek alapján

A református hittanoktatásban használt tankönyvek elsősorban az egyház hitvallási irataiban kifejtett tanításának bemutatására törekendnek, több ponton is megjelenik bennük az ökumenikus szemlélet. A tanagyag gyakran középpontba helyezi a keresztyén hit közös alapjait, például kiemeli a Szentlélek szerepét. *„Viseljétek el egymást szeretettel, igyekezve megtartani a Lélek egységét a békesség kötelékével."* (Ef 4,2–3). Ez lehetőséget ad arra, hogy a hittanórákon arra helyezzük a hangsúlyt, hogy a szeretet, illetve az egység fontos, ahogyan azt Pál is hangsúlyozta a fentebb olvasható igében. Ez a szemlélet segíthet abban, hogy a tanulók ne csupán saját felekezeti hagyományaikat ismerjék meg, hanem nyitottá váljanak más keresztény közösségek iránt is.

A hetedik évfolyamon a reformációval a reformációval kapcsolatos tananyag esetében például érdemes arra is rávilágítanunk, hogy saját hagyományaink és a felekezetünket meghatározó történelmi események megismerése miként adnak lehetőséget a közös alapok újrafelfedezésére. Luther, Kálvin és a többi reformátor célja éppen az volt, hogy életünket Isten Igéjének, a Szentírásnak a fényében éljük. A Szentírás pedig minden keresztyén közös kincse. A reformáció során hangsúlyossá vált a hit egyéni és közösségi megélése, ugyanakkor nem szűnt meg az egység iránti vágy. Így a reformáció emlékezete egyszerre ad lehetőséget a saját hagyomány értékelésére és a más felekezeti hagyományok iránti nyitottságra.

Gyakorlati lehetőségek, tippek, javaslatok

Mindennek alapja a Biblia. A diákok kis csoportokban kapnak bibliai igehelyeket (pl. Jézus születése, a tízparancsolat, Jézus kereszthalála és feltámadása), és megvizsgálják, mely keresztény felekezetek számára közös ezek tartalma és üzenete.

Feladat: csoportplakát készítése arról, amely pontokban alapvető bibliai és hitvallási tartalmak közösek a vizsgált felekezetekben.

Bizonyos kiemelt alkalmak, úgymint a karácsony, a húsvét, illetve a felekezeti iskola „lelki napjai" kiváló lehetőséget nyújtanak az együttműködésre. A közösen tartott hittanórák egyfajta közösségépítő alkalmak is lehetnek. Fontos momentuma ezeknek a közös nevező tudatos keresése.

Karácsonykor például tarthatnak a felekezetek közös hittanórát. A tanóra felépítése a következő lehet: 1. igeolvasás (Lk 2,1–20); 2. ezt követően kiscsoportokban dolgozhatjuk fel a történetet, ahol a diákok a saját felekezeti hagyományaiknak megfelelő szokásokat is megosztják egymással. A pedagógus feladata ebben az esetben nem a különbségek hangsúlyozása, hanem éppen ellenkezőleg: az örömhírre, az evangéliumra kell helyezze az óra központi üzenetét.

Húsvétkor, a fentihez hasonló módon a feltámadás lehet a központi téma. Ehhez rendkívül jól alkalmazható a *bibliodráma* módszere: ebben a gyermekek maguk is átérezhetik

és megtapasztalhatják a történetet, s maguk is bevonódnak érzelmileg. Tapasztalataim szerint az élményszerű feldolgozás csökkenti az esetleges felekezeti feszültségeket, és elősegíti az együttműködést. Nálam a dramatikus elemek a mindennapi hittanórák természetes részei, figyelembe véve minden diák háttérét és felekezeti hovatartozását, így a közös élmény mindenki számára értékes maradhat.

Egy másik lehetőség, hogy interjúprojekt keretében a tanulók rövid beszélgetéseket készítenek különböző felekezetekhez tartozó ismerőseikkel, otthon vagy a gyülekezetben. Az interjúk során olyan kérdéseket tehetnek fel, mint például: Milyen énekeket ismernek? Hogyan zajlik az istentisztelet? Mit szeretnek a saját felekezetükben? A projekt végén a gyerekek közös órán dolgozzák fel a tapasztalataikat, és készítenek belőlük egy plakátot vagy digitális bemutatót „Keresztények sokszínűsége" címmel, amely megmutatja a keresztény közösségek gazdag változatosságát.

Készíthető *ökumenikus térkép* is. Ebben az esetben a tanulók lakóhelyük térképét kapják meg, és azon kell jelezniük a templomok helyeit, illetve csoportban végezhetnek kutatást azzal kapcsolatban, hogy hogyan is működnek együtt ezek a közösségek (pl.: közös imahét, ifjúsági alkalmak, karitász, stb.).

Az *ének* kétszeres imádság, jómagam kántorként is igyekszem az ökumenizmus témájában megvilágítani, hogy mennyire különbözőek, mégis egyek vagyunk – hittanórai keretek között is. A csoport megtanulhat egy-egy rövidebb éneket különböző felekezetek gyakorlatából (református zsoltár, Taizé-ének, evangélikus kánon). Ezt követően a tanult énekekhez kapcsolódó hangulatképet kell készíteniük, illetve arra a kérdésre válaszolniuk, hogy hogyan és mikor éneklik ezeket az énekeket az egyes felekezetek.

Van lehetőség közös *szolgálat tervezésé*re is. A gyermekek maguk gyűjthetnek ötleteket arra vonatkozóan, milyen projektekben tudnának ökumenikusan együttműködni.

Felekezetismereti kártyák használata is jó lehetőséget teremthet az élményszerű tanulásra. A tanulók információs kártyákat kapnak, amelyeken különböző felekezetek liturgikus, tanításbeli, hitéleti sajátosságai szerepelnek, például a református úrvacsora, a katolikus szentmise, a baptista bemerítés vagy az evangélikus istentisztelet. A feladatuk, hogy párosító játékot játszanak, és kitalálják, melyik gyakorlat melyik felekezethez tartozik. Ezt követően közösen megbeszéljük, hogy melyek az alapvető közös keresztény elemek, és melyek az egyes felekezetek különösen jellemző liturgikus vagy hitéleti sajátosságai. A cél az, hogy a tanulók lássák, hogy a hit közös, még ha a felekezetek sok tekintetben különböznek is.

1. táblázat. Felekezetismereti kártyák

Református	két szentség, úrvacsora, igehirdetés, énekeskönyv, kenyér és bor szent jegyei, Krisztussal való lelki közösség
Katolikus	hét szentség, szentmise, oltáriszentség, gyónás, liturgia kiemelt szerepe
Evangélikus	két szentség, istentisztelet, úrvacsora, igeolvasás, oltár és szószék liturgikus szerepe, Ige és szentségek összetartozása, gazdag gyülekezeti énekhagyomány
Baptista	bemerítés, hitvalló keresztelkedés, személyes hit, közösség
Ortodox	Isteni liturgia, ikonok, ikonosztáz, tömjén és énekelt liturgia, szent misztériumok
Adventista	szombaton tartott istentisztelet, szombatiskolai bibliatanulmányozás, szombat megszentelése
Metodista	megelőző kegyelem, megszentelődés, szeretet által munkálkodó hit, közösségi szolgálat
Pünkösdi	Szentlélek-keresztség, lelki ajándékok nagy jelentősége, hitvalló bemerítés, szabadabb dicsőítő forma
Anglikán	díszes ruha, liturgikus imádsághagyomány, szentáldozás, püspöki egyházszervezet
Mindegyikhez illeszthető	Jézus Krisztus követése, Szentírás, bibliaolvasás, igehirdetés, imádság, gyülekezeti közösség, ének és zene, Szentháromság, keresztény szolgálat, tanítás, keresztény ünnepek

Ezekkel a kártyákkal párosító játék is játszható, mégpedig a következőképpen. Minden diák kap egy kártyát. A kapott kártyát rá kell ragasztani a diák hátára (például szalaggal vagy kitűzővel), úgy, hogy ő nem láthatja, hogy mi van rajta. A diákok feladata, hogy megkeressék a párjukat a teremben: Ha a diák a felekezet nevét kapta a hátára, akkor a párja a hozzá tartozó kulcsfogalmakat tartalmazó kártyát hordja. Ha valaki találkozik a lehetséges párral, röviden elmagyarázzák egymásnak, mi van a kártyán (pl. „Én református vagyok, te az úrvacsorát és énekeskönyvet jelképezed"). Miután mindenki megtalálta a párját, összegyűjthetitek a kártyákat és röviden megbeszélhetitek, hogy miben hasonlítanak és miben különböznek az egyes felekezetek gyakorlatai.

Következtetések és összegzés

Az ökumené egyszerre lehetőség és kihívás is. Lehetőség, mert gazdagítja a tanulók látókörét, ismeretét, és segíti a párbeszédet a különféle felekezetek között. Ugyanakkor kihívás, hiszen a hittanoktatónak egyszerre kell képviselnie a saját felekezeti identitását, és nyitottnak maradni a másikkal szemben. A Szentírás mégis arra bátorít bennünket, hogy a különféle dolgok ellenére is keressük az egységet: *„Törekedjetek mindenki iránt a békességre"* (Zsid 12,14).